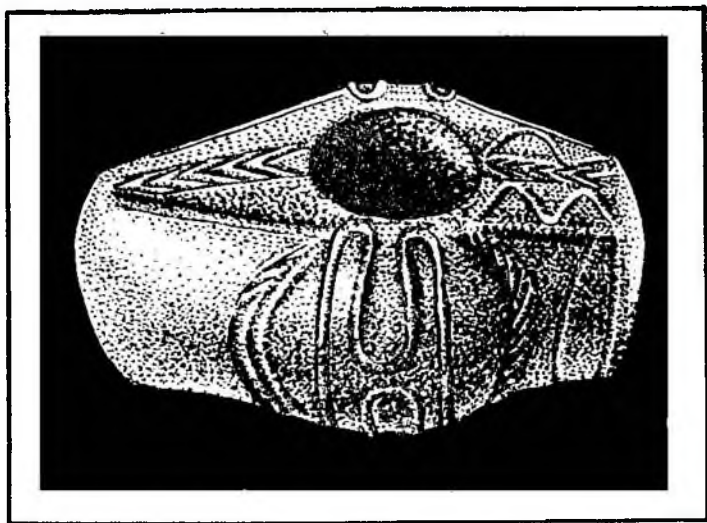

АРХЕОЛОГИЯ

33 * 1980

АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНСЬКОЇ РСР
ІНСТИТУТ АРХЕОЛОГІЇ
УКРАЇНСЬКЕ ТОВАРИСТВО ОХОРОНИ ПАМ'ЯТНИКІВ ІСТОРІЇ ТА КУЛЬТУРИ

АРХЕОЛОГІЯ

РЕСПУБЛІКАНСЬКИЙ
МІЖВІДОМЧИЙ ЗБІРНИК

Засновано в 1971 р.

33

В сборнике помещены статьи по вопросам древней истории и археологии, публикации и сообщения о новых открытиях на территории УССР, критика и библиография, материалы об охране памятников истории и культуры, хроника.

Для археологов, историков, краеведов, преподавателей и студентов вузов.

У збірнику вміщено статті з питань стародавньої історії і археології, публікації та повідомлення про нові відкриття на території УРСР, критику та бібліографію, матеріали про охорону пам'яток історії та культури, хроніку.

Для археологів, істориків, краєзнавців, викладачів та студентів вузів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

І. І. Артеменко (відповідальний редактор), *В. Д. Баран*, *С. М. Бібіков*, *Ю. М. Захарук*, *П. О. Қаришковський*, *С. Д. Крижицький*, *М. П. Кучера*, *Є. В. Максимов* (заступник відповідального редактора), *Н. С. Руденко* (відповідальний секретар), *О. Л. Стещенко*, *О. І. Тереножкін*, *Д. Я. Телегін*, *О. П. Черниш*, *Б. А. Шрамко*

Редакція літератури з соціальних проблем зарубіжних країн, археології та документалістики

Симпозіум вчених соціалістичних країн з проблеми «Етногенез слов'ян»

З 21 по 25 листопада 1978 р. в м. Києві проходив симпозіум вчених соціалістичних країн з проблеми «Етногенез слов'ян», організований інститутами археології Академії наук СРСР та Української РСР. Симпозіум, що проводився в межах міжнародного союзу слов'янської археології,— один із заходів, спрямованих на підготовку IV Міжнародного конгресу слов'янської археології, який відбудеться у 1980 р. в Болгарії. В роботі форуму взяли участь близько 150 радянських вчених з Москви, Ленінграда, Києва, Мінська, Свердловська та багатьох міст нашої республіки і 34 представники наукових закладів Болгарії, НДР, Польщі, Румунії, Угорщини, Чехословаччини, Югославії.

Тема симпозіуму є однією з найактуальніших у слов'янознавстві. Поряд з дослідженнями в цій галузі, що проводяться етнографами, лінгвістами, істориками, особливе значення мають праці археологів, джерелознавча база яких розширюється з року в рік. Пам'яткам Української РСР належить важливе місце в цих пошуках, оскільки вони є об'єктом вивчення як для дослідників республіки, так і археологічних установ Москви і Ленінграда.

На симпозіумі було проведено 6 засідань, на яких заслухано 34 доповіді і повідомлення, 12 вчених виступили під час їх обговорення. Учасники симпозіуму відвідали в Археологічному музеї спеціально підготовлену виставку «Етногенез слов'ян», на якій представлені археологічні матеріали України, виявлені в результаті нових розкопок. Знайомство з цими колекціями становить великий інтерес для всіх археологів-слов'янознавців, що працюють як на території СРСР, так і в суміжних районах Середньої Європи.

Доповіді і повідомлення, заслухані під час роботи симпозіуму, можна поділити на кілька груп.

Перша з них представлена такими доповідями: «Проблема слов'янського етногенезу на території Північної України в епоху бронзи» (С. С. Березанська, Київ, СРСР), «Тшинецько-комарівська культурно-історична спільність і її відношення до етногенезу слов'ян» (І. К. Сवेशніков, Львів, СРСР). «Нові дані про тшинецьку культуру у Північно-Східній Польщі» (Я. Домбровський, Варшава, ПНР). Автори пропонують розглядати носіїв тшинецько-комарівської культури II тис. до н. е. як праслов'ян, обґрунтовуючи цей висновок єдністю матеріальної культури в межиріччі Дніпра і Одри, а також незмінністю населення на цій території.

Друга група доповідей базувалась на лінгвістичних дослідженнях. Розглядалось головним чином походження слов'янських мов, їх виділення з індо-європейської мовної сім'ї, етапи становлення сучасних слов'янських мов. Ці питання висвітлювали О. Н. Трубаčov (Москва) у виступі на тему «Стара Скіфія» Геродота й слов'яни. Лінгвістичний аспект», М. І. Толстой (Москва) в доповіді «Етногенетичний аспект досліджень слов'янської духовної культури», А. Ламперхт (Брно, ЧССР) у темі «Праслов'янська мова та її хронологічне членування».

Основна ж кількість прочитаних доповідей була присвячена проблемам розвитку слов'янської культури на території Східної і Центральної Європи в середині I тис. н. е. Б. Хроповський (Нітра, ЧССР) у доповіді «Проблематика етногенезу в світлі археологічних досліджень» вказав, що археологічні дослідження останніх років у Словаччині дають підставу вважати джерелами ранньосередньовічних старожитностей празького типу матеріали пам'яток IV—V ст. прешівського типу. Й. Земан (Прага, ЧССР) у доповіді «До проблематики ранньосередньовічної слов'янської культури в Центральній Європі» відзначив, що за основними своїми ознаками (тип кераміки, поховальний обряд) в Центральній Європі виділяються дві області слов'янської культури раннього середньовіччя. Південна зв'язана з просуванням слов'янського населення з районів, які лежать на схід від Вісли. Північна група складалась на території Сілезії — Великопольщі, звідки населення проникало на північ і захід.

Л. Гавлік (Брно, ЧССР) виступив з доповіддю «Етногенез слов'ян — історичний процес», підкресливши провідну роль вивчення цього явища в археології і лінгвістиці, а також антропології. Незважаючи на бідність писемних джерел, можна реконструювати ряд моментів історії заселення слов'янами Південної і Центральної Європи та простежити складний процес формування етносу, який з'явився в документах під назвою слов'ян з VI ст. н. е. К. Годловський (Краков, ПНР), з'ясовуючи проблему кристаліза-

ії слов'янської культури VI—VII ст., висловив думку, що поява у цей період численних слов'янських старожитностей пов'язана з просуванням на південь — в Подністров'я і Попруття у післячерняхівський час верхньодніпровських племен. Лише в VI ст. слов'яни з'являються на півдні, в Подунав'ї, і на захід від Вісли. В. Д. Баран (Київ) у доповіді «Культура слов'ян раннього середньовіччя і її джерела» показав, що процес формування ранньослов'янської культури був складним, довготривалим і багатограним. Територія формування слов'янських старожитностей раннього середньовіччя включала великий регіон від Верхнього Подніпров'я і Подесення на сході до верхів'я Вісли і Варти на заході. Наявність різних груп слов'янських пам'яток пояснюється як різницею їх підоснов, так і процесами інтеграції з тими археологічними культурами, з якими вони були пов'язані територіально або під час розселення на захід і південь. Слов'янська культура за своїм характером, рівнем соціально-економічного розвитку, спрямуванням зв'язків відходить від моделі, притаманної провінціально-римській периферії, і продовжує традиції культур, що були поза цією зоною.

В. Шиманський (Варшава, ПНР) у своїй доповіді «До проблеми формування слов'янської культури раннього середньовіччя» зробив спробу простежити її джерела, розглядаючи при цьому провідні риси не тільки кераміки, домобудівництва, але й напрями господарської діяльності і військової справи. Складність цього процесу етнології і тих факторів, що беруть у ньому участь, була підкреслена В. Гензелем (Варшава, ПНР) у доповіді «До питання етнології». Лише комплекс використання різних дисциплін дає змогу ближче підійти до вирішення цієї проблеми.

Ряд виступів був присвячений аналізу різних ознак слов'янської археологічної культури: В. В. Седов (Москва, СРСР) «Поховальні пам'ятки слов'ян V—VII ст.», І. Плейнерова (Прага, ЧССР) «Про економічну базу ранньослов'янського населення в Чехії», Г. Золь-Адамікова (Краків, ПНР) «До питання генезису слов'янського поховального обряду у ранньому середньовіччі», П. Донат (Берлін, НДР) «Питання домобудівництва і етнології слов'ян».

Значна група доповідей зарубіжних вчених характеризувала процес заселення слов'янськими племенами областей Центральної і Південної Європи в VI—VII ст., що різко змінив етнокультурну ситуацію в цьому районі. Й. Поулік (Прага, ЧССР) доповів про початок заселення слов'янами території ЧССР і на нових археологічних матеріалах продемонстрував ті слов'янські старожитності VI—VIII ст., на яких склалася Великоморавська держава. Л. Лецієвич (Вроцлав, ПНР) у доповіді «Передумови виділення західного слов'янства у ранньому середньовіччі» вказав на процеси, які привели до відокремлення слов'янських груп, що заселили у VI—VII ст. частину сучасної Польщі, НДР, ФРН. Щодо південної частини НДР це питання детально розробив Г. Ю. Брахманн (Берлін, НДР) у повідомленні «Початок слов'янського заселення півдня НДР». Починаючи з другої половини ці області послідовно освоювались слов'янським населенням, що залишило пам'ятки в лейпцігській, лейпцігської, утцерської груп. Своєрідним явищем історії Середньої Німеччини стали племена сорбів, яких автор пов'язує з населенням лейпцігської культури. Саме вони об'єднали слов'янські групи у єдиний союз, що протистояв франко-німецькій і Великоморавській державам. Д. Димитров (Варна, НРБ) у повідомленні «Археологічні свідчення зв'язків слов'ян Правобережжя України і Нижнього Дунаю» вказав на деякі риси поховального обряду житомирської групи на болгарських могильниках, що, на його думку, є підставою для висвітлення питання про коріння території деяких слов'янських племен на Балканах.

Повідомлення Д. Теодора (Яси, СРР) «До питання про ранніх слов'ян в Карпато-Дунайському регіоні в VI—VII ст.» було присвячено уточненню культурного складу слов'янських племен, які проникли у ранньому середньовіччі на територію Румунії, і шляхів переселення цих груп. І. Ерделі (Будапешт, УНР) повідомив про розкопки поселення IX—X ст. у Північно-Східній Угорщині поблизу від радянсько-угорського кордону. Особлива увага була приділена реконструкції будівель. Матеріальна культура південних слов'ян та її джерела розглядалися у повідомленні З. Курнатовської (Краків, ПНР) і Б. Бабича (СФРЮ). В результаті проникнення слов'ян на територію Візантії проходить активне засвоєння ними досягнень античної цивілізації, зокрема містобудівництва, військової справи, деяких видів ремесла, що пізніше визначило своєрідність південного слов'янства.

Ряд повідомлень радянських археологів присвячено питанням розвитку і синхронізації окремих культур Східної Європи, які передують слов'янським старожитностям VI—VII ст. Значна роль пам'яток київського типу у формуванні таких слов'янських старожитностей, як пеньківські й колочинські, була показана у виступах Н. М. Кравченко, Р. В. Терпиловського (Київ), Е. О. Симоновича (Москва), Е. О. Горюнова і М. М. Казанського (Ленінград). Проблеми, пов'язані з походженням та місцем зарубинецької і черняхівської культур рубежу і першої половини I тис. н. е. в процесах етнології слов'ян, були розглянуті у доповідях і повідомленнях Е. В. Максимова, А. Т. Сміленко (Київ), П. І. Хавлюка (Вінниця) і К. В. Каспарової (Ленінград).

Значним досягненням слов'янської археології за останні роки є відкриття в західних областях УРСР ранніх пам'яток пражського типу, які датуються часом не пізніше V ст. Про них йшлося у повідомленнях І. П. Русанової (Москва), Б. О. Тимошука (Чернівці), Л. В. Вакулєнко і О. М. Приходнюка (Київ). Разом з тим слід відзначити, що хоча старожитності пражського типу всіма дослідниками інтерпретуються як слов'янські, їх походження поки що не зовсім з'ясоване.

Не всі положення, викладені у виступах, знайшли безумовне визнання учасників симпозиуму. Найбільш гостра дискусія виникла з приводу доповіді В. В. Седова «Поховальні пам'ятки слов'ян V—VII ст.», де вперше зроблена спроба віднести до слов'янських старожитностей деякі типи поховань з тілопокладенням і висловлена, таким чином, думка про біритуальність у слов'янському поховальному обряді. Проти такого висновку виступили Г. Золь-Адамікова і О. М. Приходнюк. Великі розходження виникли навколо повідомлення К. В. Каспарової «До питання про формування зарубинецької культури». Є. В. Максимов, В. І. Бідзіля, що взяли участь у обговоренні цієї доповіді, відзначили перебільшення ролі прийдешніх племен (бастарнів) у формуванні зарубинецької культури і віддали перевагу місцевим джерелам — культурам пізньоскіфського часу.

Таким чином, обговорення питання походження слов'ян ще раз показало необхідність комплексного підходу до аналізу цього складного багатогранного явища з участю археологів, лінгвістів, істориків, антропологів і етнографів. Водночас було підкреслено недостатність археологічних джерел і складність самого процесу етногенезу. Незважаючи на ці труднощі, в останні роки вдалось намітити певний напрям пошуків праслов'янських старожитностей — пам'яток першої половини I тис. н. е. Виділення пам'яток V ст. н. е. між Дніпром і Віслою дає змогу окреслити регіон зародження ранньосередньовічної слов'янської культури, яка пізніше поширилась на значні території Центральної і Південної Європи.

Зустріч вчених-славистів у Києві сприятиме дальшому співробітництву і обміну новою інформацією у вивченні давньої і середньовічної історії слов'ян. Симпозиум підбив підсумки багаторічних польових теоретичних досліджень, присвячених процесам формування і розвитку слов'янського суспільства.

Для учасників симпозиуму була організована екскурсія по місту Києву, в Музей історичних коштовностей і Музей народної архітектури. Крім того, вчені соціалістичних країн ознайомились з роботою Інституту археології АН УРСР.

Пам'яті В. А. Богусевича

18 липня 1978 р. на сімдесят шостому році життя помер відомий радянський археолог кандидат історичних наук Володимир Андрійович Богусевич.

В. А. Богусевич народився 24 липня 1902 р. у м. Тотьма Вологодської області. У 1925 р. закінчив Ленінградський педінститут ім. Герцена, а в 1929 р. — аспірантуру при Державній Академії історії матеріальної культури (ДАІМК) й одержав спеціальність археолога-мистецтвознавця. У 1929—1930 рр. працював старшим науковим співробітником ДАІМК, а в 1931—1935 рр. — заступником директора по науковій частині Державного псковського музею. Одночасно в 1932—1935 рр. викладав історію СРСР у Псковському педінституті. З 1935 по 1941 р. займав посаду заступника директора по науковій частині Управління новгородських державних музеїв. У 1941—1942 рр. викладав історію і географію в Тургенському педучилищі Алма-Атинської області. З 1943 по 1945 р. В. А. Богусевич — учасник Великої Вітчизняної війни, гвардії лейтенант, командир стрілецького взводу, політпрацівник. У 1945—1946 рр. — заступник директора по науковій частині музею-заповідника Києво-Печерської лаври. З 1947 по 1962 р. працював в Інституті археології АН УРСР зав. відділом слов'яно-руської археології, старшим науковим співробітником. Одночасно в 1947—1950 рр. викладав спецкурс з археології на історичному факультеті Київського державного університету.

В. А. Богусевич був дослідником широкого діапазону. Крім археології, в його наукові інтереси входили історія архітектури та мистецтва. Він є автором 48 наукових праць.

Основним фахом В. А. Богусевича була давньоруська археологія. Під час роботи в Ленінграді, Пскові, Новгороді, Києві він брав активну участь в експедиціях по дослідженню пам'яток матеріальної культури Північно-Західної та Південної Русі і одним з перших здійснив широкі розкопки в Новгороді, наслідки яких підсумовані в монографії «Великий Новгород», виданій у 1939 р. На Україні В. А. Богусевич займався вивченням давньоруських міст Середнього Подніпров'я. Значні експедиційні роботи ним були проведені в Києві на Подолі, Києво-Печерському заповіднику та Чернігові. З його ім'ям пов'язані дослідження давньоруських міст Путивля, Канева, Вири, В'яханя, Остерського Городця, Воїня. На підставі археологічних та літературних даних дослідник успішно розробляв питання походження і формування давньоруських міст, їх соціальної структури.

В. А. Богусевич — член КПРС з 1940 р. Нагороджений орденом Червоної Зірки та медалями.

Світла пам'ять про В. А. Богусевича — вченого-археолога, принципового комуніста, ветерана Великої Вітчизняної війни — назавжди залишиться в серцях тих, хто працював разом з ним і під його керівництвом.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

АДУ	— Археологічні дослідження на Україні
АИУ	— Археологические исследования на Украине
АМ ЦНПМ	— Археологічний музей Центрального науково-природничий музей м. Києва
АО	— Археологические открытия
АП	— Археологічні пам'ятки УРСР
АСГЭ	— Археологический сборник Государственного Эрмитажа
АЭС	— Археолого-этнографический сборник
ВА	— Вопросы антропологии
ВДИ	— Вестник древней истории
ВУАН	— Всеукраїнська Академія наук
ГИМ	— Государственный исторический музей
ДАІМК	— Державна Академія історії матеріальної культури
ЗООИД	— Записки Одесского Общества истории и древностей
ИГАИМК	— Известия Государственной Академии истории материальной культуры
КСИА АН СССР	— Краткие сообщения Института археологии АН СССР
КСИА АН УССР	— Краткие сообщения Института археологии АН УССР
МАСП	— Материалы по археологии Северного Причерноморья
МИА	— Материалы и исследования по археологии СССР
НА ІА АН УРСР	— Науковий архів Інституту археології АН УРСР
ОАМ	— Одесский археологический музей
ПСРЛ	— Полное собрание русских летописей
СА	— Советская археология
САИ	— Археология СССР. Свод археологических источников
СЭ	— Советская этнография
ТИЭ	— Труды Института этнографии
ESA	— Eurasia Septentrionalis Antiqua
JHS	— Journal of Hellenic Studies
SA	— Slovenska Archeologia
WA	— Wiadomości Archeologiczne

З М І С Т

Статті

<i>Максимов Є. В., Петрашенко В. О.</i> Городище Монастирьок VIII—XIII ст. на Середньому Дніпрі	3
<i>Шалагінова О. І.</i> Розписні родосько-іонійські кіліки архаїчного часу з Березанського поселення	20
<i>Лейтунська Н. О.</i> Лутерії з Ольвії	32
<i>Яковенко Є. В.</i> (Чернігів) Нові досягнення боспорознавства і проблема скіфів Східного Криму	46

Публікації та повідомлення

<i>Кротова О. О.</i> Пізньопалеолітична пам'ятка поблизу с. Говоруха на Лугані	53
<i>Шарафутдінова І. М.</i> Орнаментовані сокири-молотки з катакомбних поховань на Інгулі	60
<i>Тощев Г. Н.</i> (Одеса) Могильник культури багатоваликової кераміки в с. Тузлі Одеської області	70
<i>Пелещишин М. А.</i> (Львів) Поселення поморської культури на Західній Волині	72
<i>Зеленецька І. Б.</i> Нове поселення зарубинецького типу в Подесенні	80
<i>Приходнюк О. М.</i> Городища Халеп'є і Григорівка на Середньому Дніпрі	87

Критика та бібліографія

<i>Черненко Є. В., Симоненко О. В., Мурзін В. Ю.</i> Ранній залізний вік у виданнях наукових установ Північного Кавказу	97
---	----

Охорона археологічних пам'яток

<i>Радзієвська В. Є., Шрамко Б. А.</i> (Харків) Нові археологічні пам'ятки на Харківщині	100
--	-----

Хроніка

<i>Баран В. Д., Терпиловський Р. В.</i> Симпозіум вчених соціалістичних країн з проблеми «Етногенез слов'ян»	109
--	-----

Пам'яті В. А. Богусевича

Список скорочень	112
----------------------------	-----

СОДЕРЖАНИЕ

Статьи

<i>Максимов Е. В., Петрашенко В. А.</i> Городище Монастырек VIII—XIII вв. на Среднем Днепре	3
<i>Шалагинова О. И.</i> Расписные родосско-ионические килики архаического времени из Березанского поселения	20
<i>Лейпунская Н. А.</i> Лутерии из Ольвии	32
<i>Яковенко Э. В.</i> (Чернигов) Новые достижения боспороведения и проблема скифов Восточного Крыма	46

Публикации и сообщения

<i>Кротова А. А.</i> Позднепалеолитический памятник у с. Говоруха на Лугани	53
<i>Шарафутдинова И. Н.</i> Орнаментированные топоры-молотки из катакомбных погребений на Ингуле	60
<i>Тоцев Г. Н.</i> (Одесса) Могильник культуры многоваликовой керамики в с. Тузлы Одесской области	70
<i>Пелецишин Н. А.</i> (Львов) Поселения поморской культуры в Западной Воьльни	72
<i>Зеленецкая И. Б.</i> Новое поселение зарубинецкого типа на Подесенье	80
<i>Приходнюк О. М.</i> Городища Халепье и Григоровка на Среднем Днепре	87

Критика и библиография

<i>Черненко Е. В., Симоненко А. В., Мурзин В. Ю.</i> Ранний железный век в изданиях научных учреждений Северного Кавказа	97
--	----

Охрана археологических памятников

<i>Радзиевская В. Е., Шрамко Б. А.</i> (Харьков) Новые археологические памятники на Харьковщине	100
---	-----

Хроника

<i>Баран В. Д., Терпиловский Р. В.</i> Симпозиум ученых социалистических стран по проблеме «Этногенез славян»	109
---	-----

Памяти В. А. Богусевича

Список сокращений	112
-----------------------------	-----

Академия наук Украинской ССР

Институт археологии

Украинское общество охраны
памятников истории и культуры

АРХЕОЛОГИЯ

Республиканский межведомственный сборник

Основан в 1971 г.

(На украинском языке)

33

*Друкується за постановою вченої ради Інституту археології
Академії наук Української РСР*

Редактор *О. С. Белякін.*

Художній редактор *С. П. Квітка.*

Технічний редактор *Г. Р. Боднар.*

Коректори *С. А. Доценко, Ю. І. Бойко*

Інформ. бланк № 3738.

Здано до складання 17.10.79. Підп. до друку 10.06.80. БФ 04063. Формат 70 × 103/16. Папір друк. № 3. Літ. гарн. Вис. друк. Умовн. друк. арк. 10,15. Обл.-вид. арк. 9,87. Тираж 1000. Зам. 9—2469. Ціна 1 крб. 50 коп.

Видавництво «Наукова думка», 252601, Київ, МСП, Рєпіна, 3.

Головне підприємство республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкига» Держкомвидаву УРСР, 252057, Київ-57, вул. Довженка, 3.

Віддруковано з матриць Головного підприємства республіканського виробничого об'єднання «Поліграфкига» Держкомвидаву УРСР 252057, Київ-57, Довженка, 3 в обласній книжковій друкарні Львівського облполіграфвидаву, Львів, вул. Стефаніка, 11. Зам. 3571.

**В ИЗДАТЕЛЬСТВЕ «НАУКОВА ДУМКА»
В 1980 г. ВЫЙДУТ В СВЕТ КНИГИ:**

Археологія: Респ. міжвід. зб. Вип. 34 і 35. Обсяг кожного випуску 10 арк., ціна 1 крб. 50 к., тираж — 1000 пр.

Вміщено теоретичні й узагальнюючі статті з питань стародавньої історії та археології України, які хронологічно охоплюють період від кам'яного віку до середньовіччя. Дані повідомлення про нові відкриття на території УРСР і дослідження окремих культур, критику і бібліографію, матеріали про охорону археологічних пам'яток.

Для археологів, істориків, працівників музеїв, викладачів та студентів історичних факультетів.

Предварительные заказы на эти книги принимают все магазины книготоргов, магазины «Книга — почтой» и «Академкнига». Просим широко пользоваться услугами магазинов — опорных пунктов издательства: Дома книги — магазина № 200 (340048, Донецк-48, ул. Артема, 147 а), магазина «Мир книги» (310003, Харьков-3, пл. Советской Украины, 2/2), магазина научно-технической книги № 19 (290006, Львов-6, пл. Рынок, 10) и магазина издательства «Наукова думка» (252001, Киев-1, ул. Кирова, 4). Магазины во Львове и Киеве высылают книги иногородним заказчикам наложенным платежом.

«НАУКОВА ДУМКА»